

нання» ними інших напрямів. Такі порушення загальносистемної збалансованості призводять до негативних наслідків для соціально-економічної системи в цілому, оскільки виникають значні диспропорції в потенціалі і темпах розвитку різних структуроутворюючих елементів системи, формуються передумови їх невідповідності один одному. Такі структурні диспропорції призводять до виникнення внутрішніх дестабілізаційних процесів, що сприяють послабленню регіональної соціально-економічної системи та зниженню рівня її конкурентоздатності у світовому соціально-економічному просторі.

Отже, в межах вітчизняної економіки між-регіональні диспропорції стають причиною досить серйозних прецедентів і конфліктів (наприклад, щодо різномірності структур сировинних активів регіонів, їх енергетичної забезпеченості), що створюють довгострокову загрозу регіонального розвитку. Умовою збільшення потенціалу регіону є наявність у достатній кількості «регіональних активів», сприятливі умови та зовнішні просторові ефекти (екстерналії) динамічного розвитку. Кожна регіональна соціально-економічна система має власні відповідні уявлення про спосо-

би, форми та пріоритети розвитку (наприклад, підвищення рівня соціального захисту, визначення певних дієвих умов для ефективної економічної діяльності, формування відповідного політичного середовища та інші). Конфлікт інтересів призводить до виникнення конфліктів, спочатку на міжрегіональному, а потім на внутрішньорегіональному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яковец Ю. В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю. В. Яковец ; Междунар. ин-т Питирима Сорокина – Николая Кондратьева. – М. : Экономика, 2001. – 345 с.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования : пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцев / Д. Белл // Свободная мысль – XXI. – 2000. – № 12. – С. 60–70.
3. Феодоритов В. Я. Равновесие и неравновесие социально-экономических систем / под ред. А. И. Добрынина, Д. Ю. Миропольского. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 1998, – 298 с.
4. Варналій З. С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / З. С. Варналій. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.

УДК 336.147

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

О. О. Черевко

Суспільство необхідно переконати в тому, що зміцнення науково-творчих можливостей народу – це не вирахування з економічних ресурсів, а обов'язкова умова їх примноження. Підвищення параметрів наукового, освітнього та культурного потенціалу суспільства слід зробити одним з компонентів цільової функції, максимізованої у ході економічних реформ. Нарешті, особливу увагу необхідно приділи-

ти факторам екологічної результативності всіх трансформацій в економіці та суспільстві. Розуміння людьми необхідності зниження окремих параметрів матеріального споживання заради стійкості екологічної рівноваги – одна з обов'язкових умов успіху реформ.

Проблеми функціональних особливостей регіонального розвитку слугували наукові положення, викладені у працях М. Т. Агафонова,

А. І. Алексєєва, Г. В. Балабанова, В. Ю. Бєленького, П. П. Борщевського, М. Х. Валєєва, І. О. Горленко, Т. А. Гринюк, В. В. Долишнього, В. В. Загороднього, Г. І. Заславської, Д. Ф. Крісанова, П. С. Коваленка, С. О. Ковальва, В. І. Куценко, В. П. Нагірної, В. І. Нудельмана, М. Д. Пістуна, Ю. І. Пітюренка, А. В. Степаненка, О. Г. Топчієва, Л. Г. Чернюк, О. І. Шаблія, інших вітчизняних та зарубіжних учених. Разом із тим, ряд аспектів вивчення даної проблеми досі залишаються недостатньо проробленими, зокрема щодо державного регулювання стратегічного потенціалу регіонального розвитку.

Метою даної статті є дослідження особливостей державного регулювання стратегічного потенціалу регіонального розвитку.

Зауважимо, що необхідно звернути увагу на два принципи стратегічні елементи. Перший – приведення функцій регіонів у відповідність до їх ресурсного потенціалу. Мова йде про те, щоб формувати бажання відповідно до можливостей. Багато суб'єктів намагаються зробити дуже багато справ, маючи в своєму розпорядженні обмежені ресурси. Це часом приносить більше шкоди, ніж користі. Тому, якщо окремі регіони мають у своєму розпорядженні мізерні можливості, форми та напрями їх втручання в економічні процеси слід особливо ретельно продумувати й обґрунтовувати.

Другий елемент стратегії пов'язаний зі зміцненням потенціалу регіонів за рахунок активізації суспільних інститутів. Мова йде про необхідність розробки ефективних норм і обмежень, які дозволили б стримувати свавілля влади, боротися із засиллям корупції. Важливою частиною роботи є розвиток різноманітних форм громадського контролю, який повинен поширюватися і на підприємницький сектор, і на функціонування органів державного та місцевого управління.

В Україні відбувається достатньо уповільнений процес переходу конкуренції в інвестиційну стадію розвитку. Перехід до змішаної інвестиційно-інноваційної стадії конкуренції потребує високого рівня розвинених факторів, які в України відносно обмежені. Для їх створення потрібні значні інвестиції.

Перехід в інвестиційно-інноваційну стадію конкуренції дозволить ефективно використувати основні фактори виробництва (перш за все природні ресурси), підвищити їх якість. А це потребує ресурсозберігаючого типу розвитку економіки, ресурсозбереження на всіх стадіях відтворювання. Інноваційна конкуренція, що базується на розвинених факторах виробництва і насамперед на ресурсозберігаючій технології, дозволяє знизити в 2–3 і більше разів енергоємність, фондомісткість, трудомісткість і матеріаломісткість продукції.

Раціональний територіальний розподіл праці між регіонами та в межах території є необхідною умовою територіального розвитку в умовах ринкової економіки [1, с. 52]. На сучасному етапі економічного розвитку особливо важливе вдосконалення поділу праці між регіонами, а саме: об'єднання і погодження їх трудових зусиль, правильного поєднання інтересів держави з інтересами кожного регіону, і при цьому особливо значущою є роль ефективно діючої системи державного регулювання територіального розвитку через заохочення працедавців, які зберігають і створюють нові ефективні робочі місця в перспективних сферах діяльності та виробництва (сфера послуг (туризм тощо), житлове будівництво, страхування, сільське господарство, легка і харчова промисловість, машинобудування тощо). Доцільно ширше використовувати такі важелі, як податкові й кредитні пільги, державне замовлення, прискорена амортизація активної частини основних виробничих засобів [2, с. 4–5].

Одним із головних напрямів підтримки зайнятості та розширення кількості робочих місць в умовах економічних перетворень є конверсія ВПК. Конверсійну програму необхідно зробити одним із могутніх «полюсів зростання», техніко-технологічного переозброєння вітчизняної економіки на основі розвитку цивільного машинобудування, сучасних засобів зв'язку, комп'ютерної техніки.

Більш пильної уваги потребує такий напрям регулювання соціально-трудових відносин, як оптимізація пропорцій розподілу трудових ресурсів між економічно активним і неактивним населенням, між різними видами діяльності в суспільному та домашньому господарстві.

Особливе значення має пропорція між чисельністю населення, зайнятого в економіці, на військовій службі, навчанні, а також тим, що перебуває на пенсії, і кількістю безробітних. Наближення рівня мінімальних доходів непрацюючих громадян (пенсій, стипендій, допомог) до розміру прожиткового мінімуму є важливою умовою зниження напруженості на ринку праці та забезпечення соціальної стабільності в суспільстві, балансу інтересів різних верств населення.

Особливе місце необхідно відвести боротьбі з безробіттям. При вирішенні цього питання потрібно використовувати цільові програми: регіональні, галузеві, спеціальні, для найуразливіших категорій громадян (інвалідів, жінок, що мають дітей, молоді, безробітних тощо).

Регіональні програми необхідні перш за все для тих територій, де рівень безробіття перевищує певні допустимі норми. Там доцільно створити пріоритетні умови для залучення вітчизняного й іноземного капіталу, розміщення державних замовлень та інвестиційних проєктів, стимулювання самосвідомості населення, а також його територіальної мобільності.

Основними напрямками державного впливу на ринку праці в середньостроковій перспективі є [4, с. 3]:

- розвиток, підвищення якості та продуктивності системи професійного навчання і професійної орієнтації безробітних громадян і незайнятого населення з метою забезпечення конкурентоспроможності та зростання професійної мобільності робочої сили на ринку праці;

- створення єдиної інформаційної системи щодо попиту на робочу силу та її пропозиції, розширення доступу населення до інформації про вакансії з метою скорочення часу пошуку громадянами роботи;

- надання адресної підтримки при працевлаштуванні громадян, які особливо потребують соціального захисту, на основі профілізації та розвитку ефективних технологій роботи з даною категорією громадян;

- проведення заходів щодо впровадження ефективних механізмів профілізації безробітних і підвищення адресності надання допомоги з безробіття, а також поетапне наближення

мінімального розміру допомоги з безробіття з величиною прожиткового мінімуму;

- підвищення мобільності робочої сили за допомогою розробки ефективної системи професійного навчання і перенавчання;

- стимулювання створення сприятливих умов для малого й середнього підприємництва, розвиток системи мікрокредитування малих підприємств;

- координація і погодження обсягів і професійно-кваліфікаційної структури підготовки робітників і фахівців в освітніх установах професійної освіти всіх рівнів з потребою територіальних ринків праці.

Особливе значення відводиться податкової системі. Дотепер вона не використовує методи, що забезпечують приплив капіталу в найбільш прогресивні сфери діяльності. Позитивним є те, що в бюджетах останніх років збільшуються асигнування на освіту, хоча їх розмір значно нижчий, ніж у провідних країнах з розвинутою ринковою економікою. Водночас очевидно, що майбутній розвиток – це інноваційно-інвестиційний процес, який базується на формуванні та використанні сукупного суспільного інтелекту.

У сучасних умовах серед цілісної сукупності факторів економічна наука виділяє інноваційні фактори (нова техніка, нові матеріали, нові технології, нова організація виробництва і праці, нова мотивація). Їх найбільш повне й ефективне використання дозволяє господарській системі досягати максимального сукупного результату. Дані фактори виявляють найбільші можливості, коли використовуються в господарській системі будь-якого рівня в певному співвідношенні і їх дія підкріплюється іншими факторами: інвестиційним, інтелектуальним, підприємницьким, кадровим, інноваційним тощо.

Ураховуючи нинішній стан економіки, інноваційна політика на сучасному етапі ринкових реформ повинна сприяти розвитку науково-технічного потенціалу, формуванню сучасних технологічних укладів у галузях економіки, витисненню застарілих укладів і підвищенню конкурентоспроможності продукції. Визначальною особливістю передачі результатів наукових досліджень для їх освоєння у вироб-

ництві є створення і розвиток системи комерційних форм взаємодії науки і виробництва.

До основних напрямів державної інноваційної політики відносяться:

- розробка та вдосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності, механізмів її стимулювання, системи інституціональних перетворень, захисту інтелектуальної власності в інноваційній сфері та введення її в господарський обіг;
- створення системи комплексної підтримки інноваційної діяльності;
- розвиток виробництва, підвищення конкурентоспроможності й експорту наукомісткої продукції. У процесі активізації інноваційної діяльності необхідна участь не тільки органів державного управління, комерційних структур, фінансово-кредитних установ, але й громадських організацій як на державному, так і на регіональному рівнях;
- розвиток малого інноваційного підприємства шляхом формування сприятливих умов для створення і успішного функціонування малих високотехнологічних організацій і надання їм державної підтримки на початковому етапі діяльності;
- удосконалення конкурентної системи відбору інноваційних проектів і програм. Реалізація в галузях економіки відносно невеликих і швидкоокупних інноваційних проектів за участю приватних інвесторів і при підтримці держави дозволить підтримати найбільш перспективні виробництва й організації, посилити приплив у них приватних інвестицій;
- реалізація критичних технологій і пріоритетних напрямів, здатних перетворити відповідні галузі економіки країни та її регіонів. Ключовим завданням формування і реалізації інноваційної політики є вибір відносно невеликої кількості найважливіших базових технологій, що у значній мірі впливають на підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції в галузях економіки та забезпечують перехід до нового технологічного укладу;
- використання технологій подвійного призначення. Такі технології будуть застосовуватися для виробництва як озброєння і

військової техніки, так і продукції цивільного призначення [4, с. 23–29].

Важливу роль у комплексі пропонованих заходів відіграють інституціональні перетворення (створення фінансово-промислових груп, демонополізація в інноваційній сфері, мале підприємництво й ін.), які спрямовані на створення ринкової інфраструктури та сприяють активізації інноваційної діяльності, що забезпечує зростання виробництва конкурентоспроможної продукції і освоєння високих технологій. Для цього необхідно відповідно до законодавства передбачати створення в регіонах інноваційних центрів, які забезпечуватимуть координацію взаємодії і підтримку учасників цієї діяльності.

Враховуючи скорочення науково-дослідних і проектно-конструкторських організацій, необхідно створити фонд майна інновацій для надання на пільгових умовах малим організаціям, що займаються інноваційною діяльністю, виробничих площ і устаткування, що вивільняється.

Для розвитку інноваційної діяльності необхідний також комплекс заходів щодо створення суто ринкових структур (наприклад, бірж інновацій для виконання інноваційних проектів, організації відкритих торгів цінними паперами інноваційних фірм та інформаційного забезпечення учасників інноваційного ринку).

Реалізація основних етапів інноваційної діяльності, починаючи з перетворення науково-технічних розробок на інноваційний продукт, привабливий для інвестора, виробника і покупця, і закінчуючи освоєнням їх у рамках виробництва, потребує розширення мережі технопарків, бізнес-інкубаторів, інноваційно-технічних центрів у тих регіонах України, де зосереджена інфраструктура, що забезпечує активізацію інноваційного процесу.

Великого значення при формуванні інноваційної політики набувають не тільки вироблення чіткої стратегії та її націленість на формування прогресивного технологічного укладу, але й здатність використовувати весь арсенал інструментів прямого й непрямого державного регулювання для інвестування інноваційної діяльності.

Для проведення активної інноваційної політики потрібно вживати неординарні заходи, що включають удосконалення системи державних інвестицій, кредитної та податкової політики, позабюджетного фінансування.

Політику державних інвестицій в інновації необхідно спрямовувати на формування ефективної структури державних витрат, рівень яких не повинен бути меншим певної частки валового внутрішнього продукту.

До заходів підвищення ефективності використання бюджетних коштів необхідно віднести:

- фінансування на безоплатній основі тільки інноваційних проектів, що мають загальнонаціональний характер і впливають на підвищення економічної безпеки країни;
- розширення практики конкурентного розміщення бюджетних коштів для реалізації інноваційних проектів, що подаються організаціями будь-якої форми власності. В цьому випадку державні та залучені приватні інвестиції виділяються на паритетних началах;
- вдосконалення механізму формування та використання позабюджетних джерел для реалізації інноваційних проектів. Перш за все це стосується позабюджетних фондів підтримки науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, частина коштів яких використовуватиметься на фінансування вітчизняного та зарубіжного патентування.

Активізація інноваційної діяльності потребує, з одного боку, державного управління і

координації дій усіх її суб'єктів, а з іншого – інтеграції всіх зацікавлених структур у реалізацію інновацій, залученні інвестицій, створенні умов, що сприяють інноваційному процесу і впровадженню досягнень науки і техніки в економіку країни. Реалізація інноваційної політики, що враховує можливості та інтереси всіх суб'єктів інноваційної діяльності, економічні, соціальні й політичні пріоритети, сприятиме перебудові та підйому економіки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дацишин М. Інституційне забезпечення регіональної політики та практика взаємодії органів влади в Україні / М. Дацишин, В. Керацман. – К. : В-во «К.І.С», 2007. – 102 с.
2. Топчієв О. Г. Планування територій у контексті сталого розвитку регіонів / О. Г. Топчієв // Регіональні проблеми України географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : Зб. наук. пр. – Херсон : ПП Вишемирський, 2005. – С. 3–11.
3. Ларина Н. И. Региональная политика в странах с рыночной экономики / Н. И. Ларина, А. А. Кисельников. – М., 1998. – С. 4.
4. Гусев В. О. Державна інноваційна політика як засіб розвитку національної економіки : навч. посіб. / В. О. Гусев. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 60 с.

УДК 314.17:331.5

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ РОБОЧОЇ СИЛИ

К. О. Караченцева

Функціонування ринку робочої сили в умовах фінансової та політичної кризи в Україні набуває особливої актуальності через спад економічної активності на суміжних ринках – товарів і послуг, іпотеки, фінансів, що спри-

чиняє збільшення рівня безробіття, соціально-економічної напруги, скорочення рівня життя й соціальної захищеності. Особливої гостроти проблема ефективного функціонування ринку робочої сили набуває у майбутньому, оскільки